

Constantin Lomaca

Punct de lucru: Pitești, loc. Bradu, str. DN65B, nr. 31, jud. Argeș
Tel.: 0348.439.417
e-mail: comenzi.nomina@gmail.com
www.edituranomina.ro

Profesor autentic

Repere și perspective

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LOMACA, CONSTANTIN

Profesor autentic : repere și perspective / Constantin Lomaca ; pref. de

Doru Căstăian. - Pitești : Nomina, 2024

ISBN 978-606-535-972-7

I. Căstăian, Doru (pref.)

37

Prefață de
Doru Căstăian

CUPRINS

<i>Modelul Lomaca sau pedagogie în cea mai bună tradiție</i>	7
Introducere	11
CAPITOLUL 1	
Repere trecute și prezente.	18
CAPITOLUL 2	
Menirea școlii, menirea profesorului	39
CAPITOLUL 3	
Dimensiuni și coordonate pedagogice	62
CAPITOLUL 4	
Motivații	73
CAPITOLUL 5	
Planificări inverse	82
CAPITOLUL 6	
Mirare, Gândire, Cunoaștere	93
CAPITOLUL 7	
Evaluări și Reflecții	122
CAPITOLUL 8	
Echilibre dinamice	142
CAPITOLUL 9	
Întrebările și importanța lor.	154
CAPITOLUL 10	
Colaborări	165

CAPITOLUL 11	
Capcane profesionale.....	187
CAPITOLUL 12	
Empatie	193
CAPITOLUL 13	
Pedagogia politeții	201
CAPITOLUL 14	
Implicarea părinților	207
CAPITOLUL 15	
Perspective și direcții viitoare	216
MEDALIOANE	245
ANEXE	262
BIBLIOGRAFIE	285

Prefață

Modelul Lomaca sau pedagogie în cea mai bună tradiție

Adesea stau și mă întreb dacă nu ar fi o idee bună ca formarea inițială a profesorilor să se facă prin lectura unei singure cărți, sau a unei liste bibliografice foarte scurte. După aceea profesorii să meargă la clasă, cu unul sau mai mulți mentori atenți, care să urmărească, cu dragoste și fermitate, felul în care se aplică principiile din bibliografia parcursă. Dacă mi s-ar cere să alcătuiesc acea listă foarte scurtă, cartea lui Constantin Lomaca ar fi cu siguranță acolo. Pentru că nu este doar cartea unui erudit, ci este cartea unui pedagog și profesor pasionat, a unui om care a meditat la ce înseamnă a educa, a unui om în care dragostea temeinică, umanistă, generoasă față de copii și tineri este ghidată de o inteligență profundă, informată.

Constantin Lomaca este unul dintre oamenii aceia care scriu rar și doar atunci când consideră că au ceva de spus, care își produc cărțile și ideile din pasta intensă a unei interiorități biciuite fertil de întrebări, a unei interiorități limpezi și riguroase, deopotrivă geometrică și incandescentă. Nu întâmplător azi, Constantin Lomaca este una dintre acele voci cu o mare autoritate între profesorii pasionați, acel om pe care orice stat responsabil ar trebui să îl valorifice fără întârziere în orice proiect reformist.

Profesor autentic-repere și perspective este o carte pe care profesorii din România, alături de toți ceilalți implicați în educație, o așteptau de mult. Clară,

Repere trecute și prezente

„Cum arată astăzi școala va arăta mâine țara.”

Spiru Haret (1851-1912)

Istoria consemnează, la diverse coordonate geografice, eforturi în zona educației, înțeleasă ca formare și pregătire a tinerilor pentru viață. Platon crea Academia din Atena în urmă cu aproximativ 2400 de ani, iar 20 de ani mai târziu, Aristotel, elevul său, își făcea propriul Lyceum. Demetrius din Falera, elev al lui Aristotel, era în 288 î.Hr. principalul coordonator al înființării vestitei Biblioteci Antice din Alexandria, oraș întemeiat de Alexandru cel Mare, elev al lui Aristotel.

Mai la est, analectele lui Confucius, scrise între secolele V și III î.Hr., mult promovate și apreciate în timpul dinastiei Son (960-1267), ghidează și astăzi sistemul de valori și de gândire pe care se bazează educația în China.

În Evul Mediu, mănăstirile creștine au fost adevărate focare educaționale. Aici se traducea, scria, studia, aprofunda și predă. Carol cel Mare (742-814 d.Hr.), care a învățat să scrie și să citească când era adult, înființa în secolul al IX-lea școli mănăstirești. Tot el a încurajat apariția manualelor de învățare a limbii latine care au uniformizat scrierea, punând bazele alfabetului folosit astăzi.

Ceva mai târziu au apărut și primele universități: Bologna (1088), Paris (1150), Oxford (1167), Salamanca (1218), Praga (1347), Heidelberg (1386), Cracovia (1397).

Renașterea aduce în prim-plan omul și dezvoltarea sa liberă, neîngrădită de religie sau de putere, manifestată în implicarea sa civică.

Umanismul, noua doctrina antropocentrică, se îndepărtează de Evul Mediu și teocentrism, apropiindu-se de cultura și educația clasică. În lista numelor reprezentative pentru această perioadă, incluzând pe Rabelais, Michel de Montaigne sau Erasmus din Rotterdam, trebuie neapărat adăugat John Amos Comenius (n. Jan Amos Komenský – 1592-1670). Acesta, născut în Moravia din părinți cehi, a fost un adevărat reformator, căruia îi suntem și azi îndatorați pentru ideile educaționale pe care le-a enunțat, aplicat și răspândit. Când își enunța principiile, Comenius spunea că educația este „dezvoltarea omului ca întreg și că ambele sexe trebuie să primească instrucție egală, căci finalitatea educației este desăvârșirea individuală” (...); „studiile trebuie adaptate la capacitatea celui care învață și nimic nu trebuie învățat pe dinafară, dacă nu este mai întâi înțeles”, sau: „concretul trebuie totdeauna să preceadă abstractul, ceea ce este apropiat să preceadă ce este îndepărtat și simplul să preceadă complexul” (Painter, pp. 209-210).

Comenius a construit chiar și un „sistem școlar”, aplicat într-o anumită măsură în Anglia și Polonia, dar mai ales în Suedia, unde a trăit mulți ani. Acest sistem era compus din patru etape: 1. Școala domestică, în care elevul urma să învețe limba maternă și să dea sens lumii din jur. 2. Școala populară (sau vernaculară), între vârstele de 6 și 12 ani, unde urma să învețe să scrie și să citească, împreună cu aritmetică, catehism, istorie, geografie și cântat. 3. Școala Latină, unde timp de 6 ani elevul învață gramatica, fizica, etica, logica, matematica și retorica. 4. Universitatea cu toate ramurile de studiu, în toată complexitatea lor.

Tot în secolul al XVII-lea, mai precis în 1619, Wolfgang Ratke, deschide la Köthen (Anhalt), în apropierea

orașului Halle din Germania, o școală cu 213 băieți și 202 fete împărțiți pe șase ani școlari, urmând principii educaționale similare cu cele promovate de Comenius.

Perioada modernă, când educația a devenit accesibilă la toate nivelele piramidei sociale, se poate considera că a început cu Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827). Acesta, după ce a studiat teologia și dreptul, nemulțumit de viața sa, și-a luat o fermă, la Neuhof (Elveția) și s-a dedicat agriculturii. Când nici aceasta nu a mers, s-a apucat de scris pe teme și idei educaționale, pe care le-a pus în practică după 18 ani, când odată cu invadarea Elveției de către francezi, Pestalozzi a început să se ocupe intens de copii săraci la Stanz și Burgdorf. A atras faima și respectul Europei pentru ceea ce a reușit să facă la Yverdon, un orășel pe malul lacului Neuchatel, nu departe de Lausanne. În 1809, școala pe care a fondat-o acolo avea deja 15 profesori, 156 de elevi și 35 de elevi adulți.

Înconjurați cu dragoste și grijă, copiii erau educați în natură. Învățătura era combinată cu mișcare și muncă, urmând principiile fundamentale propuse de Pestalozzi. Se urmărea dezvoltarea naturală a simțurilor și folosirea lor pentru cunoaștere. Se considera că moralitatea trebuie cultivată înainte de a se dezvolta capacitatea de a raționa, căci altfel ar fi putut fi prea târziu. Scopul era dezvoltarea în egală măsură atât a „capului” (intelectul), cât și a „mâinilor” (îndeletnicirile manuale și fizice în general), în speranța creării unei armonii holistice între toate facultățile omului. După cum spunea chiar Pestalozzi în 1809, adresându-se membrilor comunității școlare din Yverdon (citată de Arthur Bruehlmeier, 1998): „Oamenii din jurul nostru realizează că, prin activitățile noastre, nu facem din rațiunea ta sau arta ta obiectivul nostru final, ci din... umanitatea ta. ...Prin

acțiunile mele, încerc să ridic natura umană la cel mai înalt, cel mai nobil nivel. Îi caut înălțarea prin iubire și numai prin puterea ei sfântă recunosc fundamentul educației rasei mele în tot ceea ce este divin, în tot ceea ce este etern în natură. Consider că toate facultățile minții, ale artei și ale înțelegerii care stau în natura mea sunt doar instrumente ale inimii și ale elevării sale divine la iubire. Numai în înălțarea omului recunosc posibilitatea educării rasei noastre spre umanitate. Iubirea este singura, eterna, temelie a educației naturii noastre către umanitate.”

Începând cu revoluția industrială, școala a devenit accesibilă pentru din ce în ce mai multe categorii sociale. După ce Pestalozzi a „generalizat” învățământul primar, educația în cadru organizat ajunge o prioritate pentru multe familii, indiferent de poziția socială. Această tendință reflectă speranța, justificată, de a oferi copiilor șansa de a-și depăși condiționările impuse de familia, locul și circumstanțele în care s-au născut.

Friedrich Wilhelm August Fröbel (vezi medalion) (1782-1852), fiul unui preot din Oberweißbach, Turingia, este un alt nume fondator în educație.

Fröbel l-a vizitat pe Pestalozzi în Elveția de două ori, stând în total acolo vreo trei ani. Această experiență i-a influențat hotărâtor viața și abordarea educației. În timp ce privea de pe înălțimile din Keilhau (unde acum este o sculptură a triadei simbolice: cub, cilindru, sferă) văile turingiene, s-a gândit că, așa cum cresc plantele și cum se armonizează natura, așa ar putea fi concepută și instruirea copiilor. Educația, spunea el, „este ca o grădină cu rezultat dublu: ce semeni, culegi de două ori, căci te bucuri atât de roadele pentru și prin copil, cât și

pentru tine ca educator.” Așa a avut inspirația de a numi instituția pentru educarea copiilor Kindergarten, „Grădina de copii”. Iată deci cum a apărut ...Grădinița. Tot Fröbel a creat seturi de jucării educative pentru copii pe care le-a numit „daruri”, cu scopul de a-i apropia pe aceștia atât de propriul „eu”, cât și de univers și divinitate, el fiind o persoană foarte religioasă.

Cubul, sfera și cilindrul ca bază a jucăriilor copiilor nu sunt alese întâmplător, ci reflectă convingerile sale: cubul reprezintă existența și echilibrul care trebuie să existe în viața cotidiană, sfera sugerează mișcarea, are formă perfectă și reprezintă universul, iar cilindrul, o combinație de cub și sferă, este o figură geometrică de tranziție între sine și etern.

Johann Friedrich Herbart (1776-1841) a trăit cam în același timp cu Pestalozzi și Fröbel. Herbart este cel care a pus bazele științifice ale pedagogiei. Filosof, urmașul lui Immanuel Kant la catedra din Königsberg, Herbart a elaborat conceptul de Pedagogie ca disciplină de sine stătătoare. Deci pedagogia așa cum o înțelegem astăzi a fost „creată” din Filosofie. Herbart a avut doi urmași „de seamă”, care, la rândul lor, au creat și ei „școli”: Ziller și Stoy. Acesta din urmă a fost conducătorul Catedrei de Pedagogie de la Jena, poziție ulterior ocupată de un elev de-ai săi, Wilhelm Rein. Vom reveni la Wilhelm Rein puțin mai jos, când prin el vom face legătura cu începuturile pedagogiei în România.

Istoria consemnează secolul al XIX-lea ca timp în care naționalismul s-a cristalizat în Europa. Apar politici naționale de învățământ, se lansează programe cu intenția de a crea o pedagogie unitară și specifică fiecărei țări. În lumea de limbă franceză, influența lui Rousseau,

cu al său bestseller „Emile”, a avut ecouri la medicul belgian Ovide Decroly, care a introdus în pedagogie două metode: metoda centrului de interes și metoda predării citirii. Edouard Claparede, medic din Geneva, a fondat (împreună cu Pierre Bouvet) Școala de Științe ale Educației în 1912, instituție care a devenit celebră sub numele de Institutul J.J. Rousseau. Asemenea lui Fröbel, Claparede asocia creșterea și educația copilului cu activitatea într-o grădină, spunând că: „Pedagogia trebuie să se bazeze pe cunoașterea copilului, așa cum horticultura se ocupă de creșterea plantelor” (cf. Marc Bru, 2007, p. 57). Claparede publica în 1931 „Educația funcțională”, carte care va fi tradusă în multe limbi, aducându-i recunoaștere internațională.

Tot în Franța, Celestin Freinet înființa la 1928 „Cooperativa de Învățământ Laic”, unde a aplicat „metoda Freinet” care a intrat în limbajul de specialitate ca „Școala modernă”. Freinet a intrat în conflict cu sistemul de stat și a demisionat. Ulterior, în 1935, își deschide o școală privată. Metoda sa de abordare a intrat într-o relativă „hibernare” timp de aproape 50 de ani. Școlile Freinet reapar abia după 1990. Asta se datorează, printre altele, și faptului că, în multe privințe, Freinet a fost un vizionar, considerat de unii chiar prea „revoluționar”. El a plasat în centrul pedagogiei sale elevul, personalizând predarea bazată pe comunicare, cooperare și munca motivată.

Și în țările nordice au fost eforturi pentru crearea unui sistem educațional specific. În Danemarca, de exemplu, a apărut un sistem de școli populare, „Folk Bildung”, sistem care a stat la baza dezvoltării și generalizării învățământului de calitate în țările scandinave.

În Finlanda, aflată până în 1918 în imperiul rus, Uno Cygnaeus a primit de la țarul Alexandru al II-lea misiunea să reformeze sistemul educațional. După ce a călătorit și învățat din sistemele elvețian, danez, suedez, german, fiind inspirat de Fröbel și Pestalozzi, Cygnaeus a reușit să introducă ceea ce se cheamă sistemul Sloyd, sistem care se aplică și astăzi în țările nordice („käsityö” – „arta manuală” ca subiect încă există în Finlanda). Acest sistem pune accentul pe educarea tinerilor de la țară, dar și a viitorilor învățători și profesori, prin arta și munca manuală. Cygnaeus a fost un adept și promotor al educării femeilor în general, în special a viitoarelor învățătoare și profesoare. Sistemul introdus de Cygnaeus a fost ulterior implementat în Argentina, Anglia și, mai ales, în Statele Unite ale Americii. La Boston, în 1888, a fost înființat institutul „Boston Sloyd School”, unul dintre promotorii folosirii tehnologiei în școli. Uno Cygnaeus a influențat abordarea educațională a celebrului John Dewey, „creator”, printre altele, al învățării experiențiale.

Secolul al XX-lea a fost masiv influențat de John Dewey (vezi medalion), pentru mulți influență similară cu cea pe care Aristotel a avut-o asupra educației în Evul Mediu. Filozof, psiholog, educator, promotor al emancipării femeilor, persoană religioasă ce considera că știința și religia nu ar trebui să fie în conflict, Dewey a introdus conceptual ceea ce astăzi am numi „învățarea prin experiență”, folosirea simțurilor, a practicii și a rațiunii pentru organizarea învățării. Dewey credea că educația trebuie să meargă dincolo de pregătirea individului pentru nevoile pieței muncii, menirea ei fiind de a crea cetățeni activi într-o societate democratică. Din aceste motive, învățarea pentru dezvoltarea minții și

a gândirii ar trebui să fie scopul educației, pentru că numai așa omul își câștigă propria independență și poate opta pentru implicare civică. Dewey a fost extrem de apreciat în România în perioada dintre cele două războaie mondiale, fiind tradus în română din 1923. Apoi, a fost aproape uitat în perioada comunistă. Deși către sfârșitul anilor '90 a reapărut în ochiul public al lumii educației, pare că este încă puțin cunoscut profesorilor din România de astăzi.

„Istoria” pedagogiei moderne românești pornește de la Wilhelm Rein, prin studenții români pe care i-a format într-o perioadă contemporană cu apariția României ca stat independent și apoi a consolidării ei prin Unirea cea Mare. Mai mult ca orice, noua Românie avea nevoie de o pedagogie națională.

Deci există în învățământul românesc un „arbore genealogic” de filiație germană, care arată cam așa:

Onisifor Ghibu a obținut doctoratul la Jena, în 1909, cu Wilhelm Rein. G.G. Antonescu a studiat tot la Jena, sub îndrumarea aceluiași W. Rein (mai multe informații despre G.G. Antonescu pot fi găsite la capitolul Medalioane). G.G. Antonescu l-a avut ca student pe Iosif Gabrea, traducătorul lui Herbart în limba română.

Tot la Jena, în 1910, și-a finalizat studiile doctorale Vladimir Ghidionescu, fondatorul Laboratorului de pedagogie experimentală și pedologie din Cluj în 1925 și membru fondator al Asociației Internaționale de Pedagogie.

Unul dintre studenții de seamă al lui V. Ghidionescu a fost Gheorghe Comicescu și el bursier la Hamburg.

Comicescu a scris, printre altele, „Orientarea biologică în știința educației” (1931) și „Problema întregului în psihologie și raporturile ei cu educația” (1943).

Ion Găvănescu, cel care a înființat la Iași Seminarul Pedagogic, prima școală românească pentru pregătirea licențiaților candidați la profesorat, a studiat cu personalități recunoscute ale pedagogiei: ca Wilhelm Dilthey și Friedrich Paulsen, la Berlin, de unde a primit și titlul de doctor în educație (1887).

Constantin Narly, student și discipol al lui Ion Găvănescu, autor al „Istoriei pedagogiei” (publicată la Cernăuți, în 1935), a obținut în 1924 doctoratul la Göttingen cu teza: „Die soziale Schichtung Rumäniens” (Stratificarea socială în România).

Vasile Todicescu, cel care a deschis un „Laborator de Psihologie Experimentală”, în cadrul Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași și a elaborat, după Unirea de la 1918, unul dintre primele abecedare pentru copii, a studiat la Berlin, Leipzig și în Elveția.

Ștefan Bârsănescu, eminent pedagog care după o perioadă de „epurare” la începuturile comunismului a continuat să publice până în anii '70, a studiat la Berlin cu Eduard Spranger (student al lui Dilthey).

Filozoful Constantin Rădulescu Motru, colaborator al lui Spiru Haret la revista Albina și sociologul Dimitrie Gusti, cel care a pus bazele Școlii Sociologice de la București, au studiat la universitatea din Leipzig, sub îndrumarea lui Wilhelm Wundt, fondatorul psihologiei moderne, „părintele” psihologiei experimentale.

Un alt pedagog român, Ilie Popescu Teiușan, a vizitat școli din Hamburg pe la 1919 și a fost influențat de educatorul și filosoful Peter Pedersen, creatorul școlilor, unele și astăzi active, cunoscute sub numele de „Jenaplan”. Această influență se poate recunoaște în

cartea „Spre o nouă educație a tineretului – Pedagogia comunităților de muncă” (1943). Printre cărțile semnate de Teiușan se află „Istoria Pedagogiei, manual pentru școlile normale” (1938). El este co-autor al compendiuului de „Istorie a învățământului din România” (1971).

Au fost și personalități ale culturii române formate în spațiul universitar francez. În primul rând, Spiru Haret, educat la Sorbona, a introdus, în 1898, Legea învățământului secundar și superior și Bacalaureatul, apoi, un an mai târziu, Legea învățământului profesional, iar în 1904, Regulamentul pentru școlile de adulți. Acest cadru legal, împreună cu înființarea a mii de școli, primare, tehnice sau profesionale și a bibliotecilor sătești au făcut ca sistemul de învățământ românesc nu numai să se „reformeze”, ci să se „emancipeze”, să se „modernizeze”, desprinzându-se de obiceiurile vechi.

Se poate afirma că sistemul educațional românesc modern s-a format printr-o osmoză mai mult sau mai puțin organică între două modele: pedagogia și filosofia germană, pe de-o parte, și administrația și instituțiile de tip francez, pe de alta.

Pentru înțelegerea dinamicii învățământului din Țările Române din perioada de până la începutul secolului al XX-lea, inclusiv secolele XVIII-XIX, cea mai bogată sursă de informații este lucrarea lui Nicolae Iorga „Istoria învățământului românesc” apărută în 1928, care a fost și prima sinteză de acest fel publicată în România. În analiza sa, Iorga trece prin așezămintele bisericești transmițătoare de cultură și limbă, prin învățământul în slavonă și greacă, prin influențele franceze și germane. În încheierea lucrării menționate, Nicolae Iorga afirma,